

Աստիք անհարկով մը միայն տեսնուած եւ քաղուած են իշխաննի ճոխ գրաւանէն, որուն դրաշագոյց թիւն աւարդբիւթէ կրկինն է յիշեալ կարինեան ցուցակին մէջ յիշուածներուն: Տա-կասին որպէս չին եւ քննութեան արժանի կտոր-ներ կը գտնուին այժմ չսն եւ ալուր: Ինչ կինաթը՝ օրինակ աղաղաւ, սպասել Նորուստըն-մայ Նոյնպէս բազմահատոր չաւառանէն, որ մեզի դժբախտաբար բոլորովին անձանթ կը մնայ տակաւին:

(Ընթերցելիք)

Հ. Յ. Տ.

ԼԵՋՈՒԱՐԱՆԱԿԱՆ

ՈՐԳԱՆ ԼԵՋՈՒԱՐԱՆԱԿԱՆ

(Ընթերցելիք)

Լեզուագիտութեան երկրորդ ծնուր:

Կարճ և մեծ կարգով:

Նոյնական լեզուներ:

12. Ուրալ-Ալթայեան լեզուները՝ շատ ըն-գարձակ լեզուաբան մըն է: որ կը խօսուի Արդ-քի ծովածոցէն սկսեալ մինչեւ Արեւիկան ծովուն եղեբները եւ Տիւրքիայէն-արեւելեան հրաւան-դանէն մինչեւ Հասնդ-Հո: Այս լեզուները նիւթ խմբուր կը բաժնուին, որոնցմէ երեքը՝ մանչու, լախթիլիք եւ թուրք լեզուներ, իրարու անմեղ կա-պերով կապուած են եւ ընդհանուր անուամբ ալ-թայեան լեզուներ կ'անուանուին:

Այս խմբերն են.

ա. Մանչու-թուրք խումբը, զոր կը կազմեն Սպիտակ ծովու եւ Չառանգա ծոցին մէջ առու-ցեալ ծովուն եղեբք բնակող աղբքը, յոբալ, էնիլի-թաւ ասիլիքներ, գալիլ, օսթիլ ասիլիքներ, կամալի եւ այլն:

բ. Ֆինն-ուրալ խումբը, որ կ'անուանուի նաեւ օսթիլի կամ ֆինն-ուրալ կամ օսթիլ-ֆինն-ուրալ եւ երեք ստորաբաժանուած ունի.

1. Dr. Joseph Grunzel, Entwurf einer vergleichenden Grammatic der altaischen Sprachen, nebst einem vergleichenden Wörterbuch. Leipzig 1896. յորում կը լսնայ ցոյց առ բառերու նեղք աղտոյեան-նապահ-կան ազգայնութիւնը: Մատթուլիւնն արժանի է H. W. Ի. (մ. Litterarisches Centralblatt, 1896, Nr. 24, էջ 874-ը) այս գրքին քննադատութեան օտարի ըսածը. «Կատարեալ ցոյց փոքրիկ գրքին մէջ Գրունզել, թէ աղտոյեան ու նապահական լեզուաց կազմութիւնն ամեն հիմնական կէտերու մէջ նոյն է, նոյն իսկ ամենափոքր ստորաբաժանաց (nuance) մէջ եւ թէ առանց ցեղաբա-նական ազգայնութեան անհնարին է որ երկու լեզու-ցեղեր ապաւեն իրարու նմանին, Նոյն իսկ քննադատն, ինչուն ինքնին կը վկայէ (ibid.) 12 արդէն քիչ մը կը զգայի այսպիսի գործին մը եւ կը ցուի թէ Գրունզել ա-մենին թէ յիշատակը քննադատին անուշը:

ա. օսթիլ-ուրալ, որ ունի օսթիլիքից Օրի գետին ջրով (23.000 անձինք կը խօսին). Լեւո-ւրալ, որ ունի գետին հիւսիսային կողմը (7.500 հոգի), Տաւ-ուրալ կամ Լեւո-ւրալից զոր ի Հունդարիա, Ռուսիայի եւ Ռուսիայի 71/1 մի-լիոն անձինք կը խօսին. Գեր-ֆինն-ուրալ, որ ունի Ալթայեան կուսակալութեանց մէջ 70.000 անձինք կը խօսին, Պէլտուր եւ Ալեյ-գոյն, զովքեր օրի-ն-նիքն զոր կը խօսին 90.000 հոգի եւ Տարալային կողմը Լեւո-ւրալից՝ զոր կը խօսին 270.000 հոգի: բ. Ֆինն-ուրալ, որ ունի կամ Բաւ ֆինն-ուրալ, զոր կը խօսի քիչ քան մէկ ու կէս միլիոն մարդ, երկու գլխաւոր գաւառաբարբառներու կը բաժնուի, արեւելեան կամ խոյնեան եւ արեւ-մարեան կամ գաւառեան: Ֆիննեան գաւառա-կաններ կը խառնուին ֆեդերալ, եւ բուն Ռու-սաստանի հիւսիս-արեւմտեան կողմը՝ Լեւո-ւրալ, ֆե-դերալ, զոր հազիւ Կուրանդի հիւսիսային կողմը 2000 հոգի կը խօսին: Լեւո-ւրալ ալ՝ որ կը բնակին Խաղաղագ, Աւստրալ, եւ Լեւո-ւրալ եւ 750.000 հոգի են, այս գաւառաբարբառն ալ կ'երթան:

2. Երեւո-ւրալ կազմին Ալթայեան կուսա-կալութեանց մէջ 250.000 հոգի կը խօսուին:

Մար-ֆինն-ուրալ՝ Օկայի եւ Ալթայի մէջեղը 750.000 հոգի կը խօսուի. բայց մինչեւ Օրեն-բուրգ եւ Աստրախան ցրուած է:

3. Լեւո-ւրալ գաւառականները, ուստու-կան, յուսիսային եւ Լեւո-ւրալ լապտերներ, լապտե-րն 30.000 հոգի են:

գ. Թեւ-ուրալ կամ Թեւ-ուրալ՝ որ նիւթ ցեղերու կը բաժնուի.

ա. Եւրո-ֆինն-ուրալ Սիբերիայի հիւսիս-արեւ-ելեան կողմը, Եւրո-ֆինն-ուրալ օսթիլներ:

բ. Ուր-ֆինն-ուրալ, Լեւո-ւրալից, Եւրո-ֆինն, Թեւ-ուրալ, Լեւո-ւրալ Թեւ-ուրալ:

գ. Նո-ֆինն-ուրալ ցեղ:

դ. Ալթայի:

ե. Բաւ գաւառներ, օսթիլներ, եւ ասոր-պատական, անապատի գաւառականները, Լեւ-ուրալ:

զ. Մանչու խումբը, Լեւ-ուրալից թէ Ման-չուրալ, Լեւ-ուրալից յարեւելեան Սիբերիայ. Լե-ւո-ւրալից եւ այլն:

է. Մանչու-ուրալ խումբը.

ա. արեւելեան մանչուներ, խալիսներու, շարաններու եւ շարայիցով մանչուներու լեզուն:

բ. արեւմտեան մանչուներ, Լեւ-ուրալից եւ Ի Մանչու-ուրալ ինչեւեղներու եւ Օյուր մանչուներու լեզուն: Մէկ մասը 17-րդ դարուն Ալթայի եւ Աստրախան ջրովքը գաղթեցին:

գ. Բաւ-ֆինն-ուրալ Բայիլ լեզուն լեզու իրկուցի կուսակալութեան հարաւային մասին մէջ: Ռուս-ալթայեան լեզուներ՝ սկսեալ մանչու-րներէն զուտ կցաւորութեան մինչեւ ֆիննեան-ու-րալեան լեզուաց հայրականութիւնը, կերպարա-սապակ մէկ աստիճան կը կազմեն:

Քաղաքապետին եւ Եղամի նախկին լեզուներն ալ՝ օսթիլ-ուրալ օսթիլներէն նախնական մօր լեզուն:

¹ Die ursprüngliche Verwandtschaft der tatar- Sprachen mit der Sprache der Hellenen. Frankfurt a. M. 8^e 1897:

